

Postanowienie z dnia 20 kwietnia 2006 r., III CSK 37/06

Artykuł 125 § 1 k.c. nie ma zastosowania do orzeczeń, o których mowa w art. 64 k.c. i art. 1047 k.p.c.

Sędzia SN Kazimierz Zawada (przewodniczący, sprawozdawca)

Sędzia SN Mirosław Bączyk

Sędzia SN Iwona Koper

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku Barbary P.-S. przy uczestnictwie Janiny S., Konrada P., Teresy S., Leszka M., Andrzeja S., Walerii P., Stanisława P. i Marka P. o wpis prawa własności, po rozpoznaniu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu niejawnym w dniu 20 kwietnia 2006 r. skargi kasacyjnej wnioskodawczynie od postanowienia Sądu Okręgowego w Krakowie z dnia 23 czerwca 2005 r. oddalił skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

Barbara P.-S. wniosła o założenie księgi wieczystej dla nieruchomości składającej się z parceli I.kat. (...), objętej dawną księgą wieczystą Iwh (...), oraz o wpisanie jej w założonej księdze jako współwłaścicielki nieruchomości w 3/4. Sąd Rejonowy dla Krakowa-Podgórze postanowieniem z dnia 8 marca 2005 r. oddalił wniosek Barbary P.-S. o wpis w księdze wieczystej; w założonej księdze wpisał jako współwłaściciele uczestników ad. 1-6 oraz Jana P. Apelacja wnioskodawczynie od wymienionego postanowienia została oddalona przez Sąd Okręgowy postanowieniem z dnia 23 czerwca 2005 r.

W Iwh (...) wpisani byli jako współwłaściciele po 1/2 Stanisław P. i Franciszka P. Sąd Powiatowy dla m. Krakowa stwierdził postanowieniem z dnia 16 lipca 1953 r. nabycie spadku po Stanisławie P. przez wnioskodawczynię, a postanowieniem z dnia 29 października 1957 r. nabycie spadku po Franciszce P. przez Walerię P. i wnioskodawczynię. Z kolei wyrokiem z dnia 19 listopada 1959 r. Sąd Powiatowy dla m. Krakowa zobowiązał wnioskodawczynię do złożenia – w

wykonaniu zapisu – w terminie dwóch tygodni oświadczenia zdatnego do przeniesienia własności nieruchomości objętej lwh (...) w oznaczonych częściach na rzecz Anny P., Ferdynanda P., Jana P. i Anieli S., zastrzegając, że w razie niewykonania przez wnioskodawczynię tego zobowiązania w określonym terminie, wyrok będzie podstawą wpisu w księdze wieczystej.

Sąd Okręgowy podzielił stanowisko Sądu Rejonowego, że wyrok Sądu Powiatowego z dnia 19 listopada 1959 r. wywołał po uprawomocnieniu się – zgodnie z art. 62 § 3 k.z. i art. 834 d.k.p.c., których odpowiednikami są art. 64 k.c. i art. 1047 § 1 k.p.c. – skutek w postaci przeniesienia udziału wnioskodawczyni we własności nieruchomości, wynoszącego 3/4 (108/144), na rzecz osób w tym wyroku wymienionych. W rezultacie uznał, że z wyroku tego, będącego dokumentem, o którym mowa w art. 626⁸ § 2 k.p.c., wynika przeszkoda do uwzględnienia wniosku złożonego przez Barbarę P.-S.

W skardze kasacyjnej wnioskodawczyni, nawiązując do swych wcześniejszych twierdzeń, zarzuciła błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie art. 125 § 1 k.c. Zdaniem skarżącej, wyrok Sądu Powiatowego z dnia 19 listopada 1959 r., jakkolwiek ma charakter konstytutywny, stwierdza zarazem roszczenie z tytułu zapisu, w związku z czym roszczenie to ulegało dziesięcioletniemu przedawnieniu zgodnie z art. 125 § 1 k.c. Po upływie 45 lat od uprawomocnienia się tego wyroku, w ciągu których nie dokonano na jego podstawie wpisu, roszczenie to już się więc przedawniło, co zostało podniesione w apelacji.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Analogicznie do rozwiązania przyjętego w art. 968 § 1 k.c., skutek zapisu w ujęciu art. 113 § 1 dekretu z dnia 8 października 1946 r. – Prawo spadkowe (Dz.U. Nr 60, poz. 328) polegał na zobowiązaniu spadkobiercy do spełnienia określonego świadczenia na rzecz zapisobiercy. W przypadku nabycia przez zapisobiercę roszczenia o przeniesienie na niego własności nieruchomości spadkowej lub udziału w niej świadczenie spadkobiercy polegało na złożeniu oświadczenia woli niezbędnego do zawarcia umowy przenoszącej własność tej nieruchomości (udziału).

Świadczenie polegające na złożeniu oznaczonego oświadczenia woli może być – podobnie jak inne świadczenia – dochodzone w postępowaniu cywilnym. Według ogólnych zasad prawa egzekucyjnego, wyrok zasądający takie świadczenie podlegałby wykonaniu przez przymuszenie dłużnika do złożenia

odpowiedniego oświadczenia woli (art. 837 d.k.p.c. oraz art. 1050 k.p.c.). W polskim prawie zarówno jednak obecnie, jak w kodyfikacjach poprzednio obowiązujących, odstąpiono we wspomnianym zakresie od egzekucji polegającej na stosowaniu wobec dłużnika środków przymusu.

Przepisy art. 1047 k.p.c. i art. 64 k.c. wiążą z orzeczeniem zobowiązującym do złożenia oznaczonego oświadczenia woli (stwierdzającym obowiązek złożenia oznaczonego oświadczenia woli) taki skutek, jakby oświadczenie to zostało złożone z chwilą uprawomocnienia się tego orzeczenia, a w sytuacjach, w których złożenie oświadczenia woli jest uzależnione od wzajemnego świadczenia wierzyciela – z chwilą prawomocnego nadania temu orzeczeniu klauzuli wykonalności. Według uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 7 stycznia 1967 r., zasady prawnej, III CZP 32/66 (OSNC 1968, nr 12, poz. 199), gdy pozwany zobowiązany jest do złożenia oznaczonego oświadczenia woli mającego stanowić składnik umowy, na podstawie art. 1047 k.p.c. i art. 64 k.c. następuje w pewnych sytuacjach nawet taki skutek, jakby doszło do zawarcia umowy; skutek ten powstaje, choćby dla umowy, do której zawarcia zobowiązany był pozwany, istniał wymóg formy szczególnej, nie wyłączając formy *ad solemnitatem*. Jest tak wtedy, gdy powód dochodził zawarcia umowy przyrzeczonej w umowie przedwstępnej, a w przypadku dochodzenia zawarcia innej umowy – gdy sąd uwzględnił powództwo o stwierdzenie obowiązku zawarcia umowy całkowicie zgodnie z żądaniem powoda. Mimo że argumenty przytoczone w uzasadnieniu stanowiska cytowanej uchwały wywołują kontrowersje, samo rozwiązanie, do którego prowadzi stanowisko Sądu Najwyższego, nie zostało podważone przez krytyków uchwały. Bardziej przekonuje wyrażony w nauce prawa cywilnego pogląd, że rozwiązanie to ma uzasadnienie w racjonalnej, prowadzącej do zapewnienia skuteczności prawa, wykładni ustawy. W pewnym stopniu potwierdzeniem tego poglądu jest nawet wyrażony w wypowiedzi krytykującej uchwałę postulat wyraźnego przyjęcia w ustawie, że w każdym przypadku, w którym świadczenie polega na zawarciu umowy, wyrok sądowy z chwilą uprawomocnienia się, a w sytuacjach wskazanych w art. 1047 § 2 k.p.c., z chwilą uprawomocnienia się klauzuli wykonalności, zastępuje umowę stron.

Podobny stan prawny wynikał z art. 834 d.k.p.c. oraz art. 62 § 3 k.z. Pierwszy przepis stanowił, że jeżeli dłużnik jest zobowiązany do złożenia oznaczonego oświadczenia woli, prawomocne orzeczenie sądu, stwierdzające to zobowiązanie dłużnika, zastępuje jego oświadczenie. Według natomiast drugiego przepisu,

dotyczącego umowy przedwstępnej, lecz w praktyce stosowanego w szerszym zakresie, w razie uchylenia się strony zobowiązanej od zawarcia umowy sąd może, na żądanie drugiej strony, jeżeli są spełnione warunki potrzebne do ważności umowy przyrzeczonej, a w szczególności zachowana także jej forma, wyznaczyć zobowiązanemu termin do jej zawarcia z tym skutkiem, że w razie niezawarcia jej w ciągu tego terminu, wyrok prawomocny będzie równoznaczny z zawarciem umowy. Należy podkreślić, że w myśl art. 62 § 3 k.z., skutek jednoznaczny z zawarciem umowy następował dopiero w pewien czas po uprawomocnieniu się wyroku, a mianowicie z chwilą bezskutecznego upływu terminu określonego w wyroku.

Zgodnie z powszechnie przyjmowanym zapatrywaniem, orzeczenia objęte hipotezą art. 1047 k.p.c. i art. 64 k.c. mają w zakresie, w jakim zastępują oświadczenie woli pozwanego (umowę, do której zawarcia był on zobowiązany), charakter konstytutywny. Nie budzi też wątpliwości pogląd, wyrażany zarówno przed wejściem w życie kodeksu cywilnego, jak i obecnie o konstytutywnym charakterze wyroku zastępującego umowę na podstawie art. 62 § 3 k.z. Specyfiką omawianych orzeczeń jest to, że ich skutek konstytutywny jest powiązany – w przedstawionym wyżej celu egzekucyjnym – z zawartym w nich rozstrzygnięciem o obowiązku spełnienia przez pozwanego świadczenia polegającego na złożeniu oznaczonego oświadczenia woli (zawarcia określonej umowy). Konsekwencją tej ich złożonej struktury jest wygaśnięcie wraz z nastąpieniem skutku konstytutywnego obowiązku pozwanego do złożenia oznaczonego oświadczenia woli (zawarcia umowy) oraz odpowiadającego temu obowiązkowi roszczenia powoda. Jeżeli wyrok wywołuje skutek jednoznaczny z zawarciem umowy mającej przenieść z pozwanego na powoda własność nieruchomości lub udział w niej, powód jednocześnie z wygaśnięciem przysługującego mu roszczenia przeciwko dłużnikowi nabywa własność nieruchomości (udział). W tym więc przypadku wyrok stanowi zarazem dowód nabycia własności nieruchomości (udziału) przez powoda.

Z dokonanych ustaleń wynika, że wyrok Sądu Powiatowego z dnia 19 listopada 1959 r. z chwilą bezskutecznego upływu określonego w nim dwutygodniowego terminu, licząc od dnia uprawomocnienia się, wywołał – tak jak zostało przyjęte w zaskarżonym postanowieniu – skutek w postaci przejścia udziału wnioskodawczyni we własności nieruchomości na rzecz osób w wyroku wymienionych, powodując tym samym wygaśnięcie długu wnioskodawczyni z tytułu zapisu oraz odpowiadającego temu długowi roszczenia zapisobierców. Wraz z

wygaśnięciem roszczenia zapisobierców bezprzedmiotowa stała się kwestia przedawnienia tego roszczenia – w ogóle, a więc także w terminie dziesięcioletnim przewidzianym w art. 113 p.o.p.c., odpowiedniku art. 125 § 1 k.c. Skoro roszczenie to wygasło jeszcze w czasie obowiązywania przepisów ogólnych prawa cywilnego, tym bardziej nie powstawała kwestia przedawnienia tego roszczenia na gruncie przepisów kodeksu cywilnego, a zatem i według powołanego w skardze kasacyjnej art. 125 § 1 k.c. (por. art. XXXV p.w.k.c.).

Bezprzedmiotowość kwestii przedawnienia omawianego roszczenia czyniła zbędnym rozpatrywanie wpływu przedawnienia tego roszczenia na możliwość dokonania na podstawie wyroku Sądu Powiatowego z dnia 19 listopada 1959 r. wpisu w księdze wieczystej osób (ich spadkobierców), na które wnioskodawczyni miała zgodnie z tym wyrokiem przenieść swój udział we własności nieruchomości. Jednocześnie nie podlegała przedawnieniu sama możliwość dokonania tego wpisu, ponieważ przedmiotem przedawnienia mogą być tylko roszczenia majątkowe (art. 117 § 1 k.c. oraz art. 105 p.o.p.c.), a możliwości dokonania wpisu w księdze wieczystej na podstawie określonego dokumentu nie można kwalifikować jako roszczenia. Wpis w księdze wieczystej na podstawie takiego orzeczenia jak wyrok Sądu Powiatowego z dnia 19 listopada 1959 r. może więc być dokonany bez ograniczeń w czasie, jeżeli w chwili dokonywania wpisu nie istnieją inne, miarodajne z punktu widzenia przepisów postępowania wieczystoksięgowego, dowody wskazujące na zmianę stanu prawnego wynikającego z tego orzeczenia.

Uwagi dotyczące wyroku Sądu Powiatowego z dnia 19 listopada 1959 r. są aktualne w odniesieniu do orzeczeń, które na podstawie art. 1047 k.p.c. i art. 64 k.c. z chwilą ich uprawomocnienia się lub prawomocnego nadania im klauzuli wykonalności wywołują skutek jednoznaczny ze skutkiem zawarcia umowy przenoszącej własność nieruchomości z pozwanego na powoda. W sytuacji, w której do przejścia własności nieruchomości (udziału w niej), oprócz przewidzianego w art. 1047 k.p.c. i art. 64 k.c. orzeczenia stwierdzającego obowiązek złożenia oznaczonego oświadczenia woli mającego stanowić składnik umowy przenoszącej własność (udział), nieodzowne jest natomiast jeszcze złożenie przez powoda (wierzyciela) odpowiedniego oświadczenia woli. Roszczenie powoda o zawarcie umowy przenoszącej własność nieruchomości (udziału) wygasa też z nastąpieniem skutku konstytutywnego tego orzeczenia – w związku z czym art. 125 k.c. nie ma zastosowania do tego orzeczenia – jednak bez jednoczesnego, co ma istotne

znaczenie z punktu widzenia możliwości dokonania wpisu na podstawie tego orzeczenia, przejścia własności nieruchomości (udziału) na powoda. Z dotychczasowych wyjaśnień wynika więc, że gdy chodzi o prawomocne orzeczenia stwierdzające obowiązek złożenia oznaczonego oświadczenia woli, art. 125 § 1 k.c. może mieć zastosowanie tylko do wyroku niezaopatrzonego w wymaganą przez art. 1047 § 2 k.p.c. klauzulę wykonalności.

Wobec bezzasadności przytoczonej podstawy kasacyjnej, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ w związku z art. 13 § 2 k.p.c. oddalił skargę kasacyjną.